

La natura descobreix un aqüeducte del segle XIX

La mina de la Marquesa, construïda el 1806, encara subministra aigua al parc del Laberint

Text i fotos **Juanjo Fernández**

Durant les setmanes de confinament per la pandèmia del coronavirus (de març a juny de 2020) la natura ha actuat en el paisatge sense la intervenció dels humans. Les fortes pluges del darrer hivern i la primavera han modelat l'orografia del territori dels nostres barris que encara són natura. Es creen nous reguerots que travessen els camins i petites esllavissades que tapen o modifiquen els corriols o que destapen el que la natura havia cobert.

A la zona de muntanya del barri d'Horta, el torrent de Fondenills recull les aigües des del portell de Valldaura fins el barri de la Font del Gos i la ronda de Dalt. Al costat del Parc del Laberint hi ha el carrer Germans Desvalls des d'on arrenca un camí que és l'inici del GR6 que puja vorejant el torrent fins dalt de tot de la carena.

L'aqüeducte ha quedat ben visible

Treballs de neteja efectuats el mes de maig de 2020 pels col·laboradors d'El Pou Jesús Montano i Pere Soria

Avui és un camí de molt èxit entre senderistes per accedir fins el Passeig de les Aigües o només passejants per endinsar-se en plena natura a pocs metres de l'asfalt. En un tram d'aquest camí una esllavissada de terres va deixar al descobert una construcció que la vegetació tapava. És un aqüeducte que forma part de la canalització de la mina del marquès de Llupià (del Laberint) que data del segle XIX.

Els primers dies de maig de 2020 quan es flexibilitzen les normes de confinament pel virus Covid-19, els ciutadans vam poder sortir de nou a fer activitats esportives. Els camins de Collserola s'omplen de senderistes i ciclistes ansiosos per redescobrir l'entorn. En Josep Maria Valero és un gran interessat en el nostre entorn i en la història dels nostres barris. Va ser el primer en observar la novetat que la natura havia descobert al camí que voreja el torrent de Fondenills. Com gran coneixedor que és de la zona va saber que l'aqüeducte destapat de-

via ser part de la conducció que transportava l'aigua de la coneguda com mina de la Marquesa fins el Parc del Laberint. No hi havia cap altre explicació que justificés aquella construcció en aquell indret.

És conegut l'interès d'El Pou en temes d'aigua. Quan vam conèixer la descoberta vam confirmar que es tractava de la conducció de una de les mines que conduïen aigua als jardins del Laberint. Per dignificar la troballa un equip d'El Pou va netejar el petit aqüeducte de la vegetació

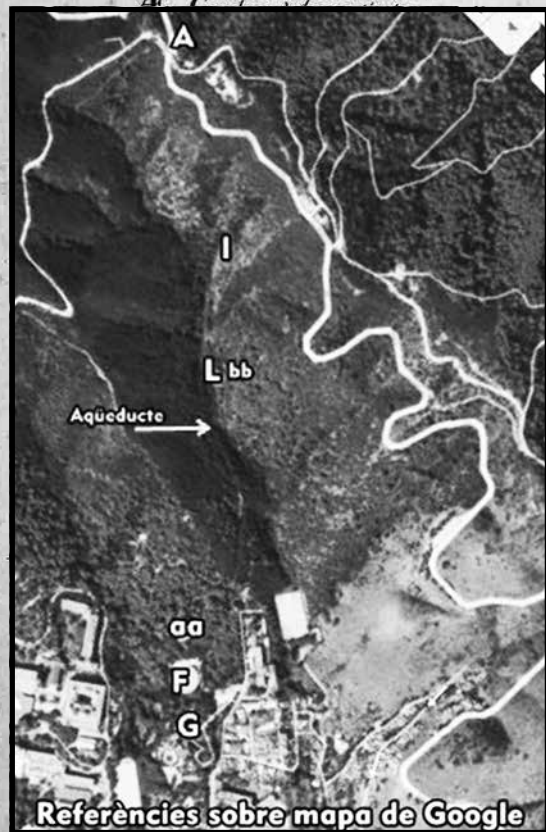
i terra que impedièn veure la qualitat de l'obra totalment aïllada enmig de la muntanya. Un cop net l'aqüeducte destaca per senzillesa i qualitat de la construcció que ha suportat prop de dos segles enmig d'un entorn aspre. L'obra té una llargària de 12 m per 1 m d'ample que es sosté en uns pilars sobre el torrent d'aproximadament 5 o 6 m d'alçada. Té un únic arc fet de maons de mides 30x15x4 cm amb un radi de 6,60 m.

La mina de la Marquesa és una de les tres mines d'aigua que subministraven aigua als estanys i entorns aquàtics dels jardins del palau Desvalls, el del Laberint. Sabíem que recollia les aigües suposadament per la zona de la font de la Marquesa, a la part alta del torrent de Fondenills, i una canalització les feia arribar a la bassa de distribució a la part més alta dels jardins. L'article central de l'anterior revista d'El Pou, número 9, tractava sobre el palau Desvalls i els principals personatges de

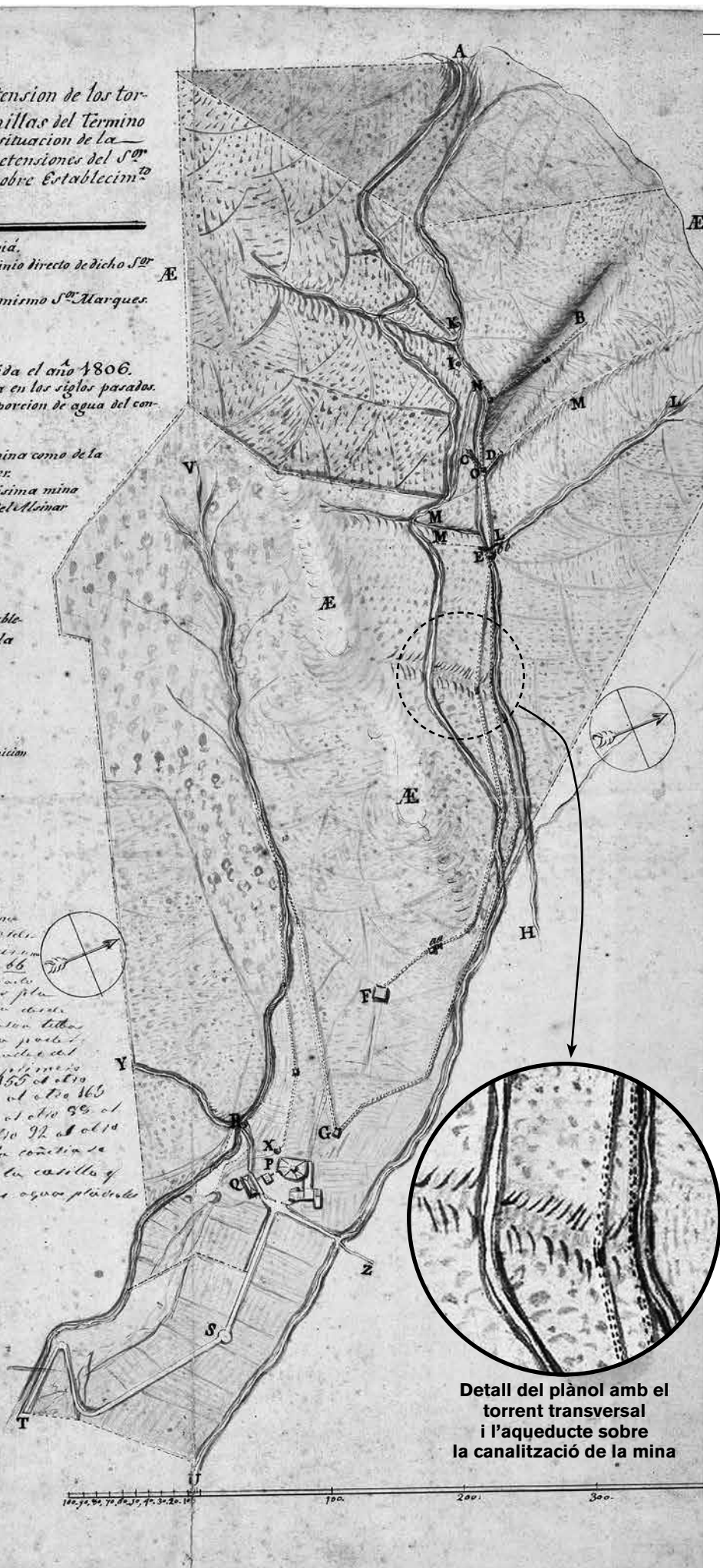
PLANO

En que se demuestran la posicion y extension de las torren-
tes del Alsinar, y Montaner, y Fontanillas del término
de Horta, con todas las torren-tes de sus Vertientes; y la situacion de la
Fuente de Lupia, para mejor inteligencia de las pretensiones del Sr.
Marques de Lupia, y Melchor Pallós en el pleito sobre Establecim-
to de aguas, que siguen en esta R. Intendencia.

- 01r. Tierras de la torre y Heredad del Sr. Marques de Lupia.
- 01r. Tierras de la torre y Heredad de Melchor Pallós, en dominio directo de dicho Sr. Marques de Lupia.
- 01r. Tierras de Rafael Vallhonesta, en dominio directo del mismo Sr. Marques.
- 01r. Tierras de Juan Saladríguez, antes Montaner.
- 01r. Tierras del Sr. Marques de Puertonuevo.
- A. Portell de Valldaura.
- B. Término de la mina del Sr. Marques de Lupia construida el año 1806.
- C. Uno de los brazos en que termina la mina fabricada en los siglos pasados.
- D. El otro brazo de la misma, en donde traxuna una porcion de agua del con-
cavo B. de la pieza que Pallós llama la fomereda.
- E. Boca de la misma antiquissima mina.
- F. Estanque, ó depósito de las aguas tanto de la antigua mina como de la
moderna del torrente de las Fontanillas, ó de Montaner.
- G. Estanque á que se conducian las aguas de la antiquissima mina
de Fontanillas, y ahora depósito de las de la una mina del Alsinar.
- H. Torrente de las Fontanillas, ó de Montaner.
- I. Fuentecilla de la Marquesa.
- K. Otra fuentecilla.
- L. Contratorrente de Lupia.
- LM. Pieza que fué de los Condes Juan y Magdalena Mariner.
- N. Parage donde á causa de este pleito, y á pesar del Estable-
cimiento concedido en 1794. se ha mandado suspender la
obra de la mina.
- O. Pozo final de la mina antiquissima.
- P. Casa torre de Lupia.
- Q. Casa torre de Pallós.
- R. Fuente de Lupia con edificio, cecaleria y guarnición
de piedra en que se cerraba.
- S. Punto que está á nivel de esta fuente.
- TV. Torrente del Alsinar.
- UA. Camino de Valldaura.
- X. Fuente de la otra mina del Alsinar.
- YZ. Camino de S. Ginés, ó de S. Ciprian.

Referències sobre mapa de Google

Detall del plànol amb el
torrent transversal
i l'aqüeducte sobre
la canalització de la mina

Plànol topogràfic de principis de 1800 del vessant de la muntanya propietat del marquès d'Alfarràs, que mostra les conduccions d'aigua a la finca abans de la construcció dels jardins del Laberint

ARXIU DESVALLS / ANC

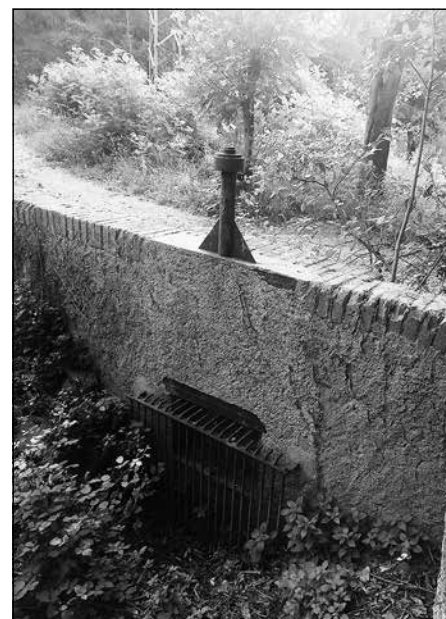
Font de la Marquesa

Caseta i bassa a la part alta dels jardins del Laberint

la família i el seu patrimoni. El treball de Carlota Giménez aprofundia en la família i especialment en el palau Desvalls, avui parc del Laberint d'Horta, enriquit gràcies a gran quantitat de documentació que va trobar a l'Arxiu Desvalls que ara està dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. En aquell article de la revista va publicar uns plànols de 1821 fets per l'arquitecte creador dels jardins Domènico Bagutti amb tot detall de les canalitzacions que repartien l'aigua pels diferents espais del parc. Entre l'abundant documentació de l'Arxiu Desvalls hi ha un plànol de tot el vessant de la muntanya que podem datar dels inicis de 1800 quan encara els jardins del Laberint no estaven construïts. La precisió i la meticulositat amb que està dibuixat aquest plànol ens permet conèixer amb tot detall sobre l'orografia, els propietaris i les edificacions existents en aquell inici del segle XIX. El plànol era necessari a la Real Intendència per posar llum a les disputes i plets que el marquès de Llupià i Melchor Pallós tenien sobre l'establiment d'aigües de les seves propietats el 1794. En un lateral del document la llegenda perfectament explicada ens ajuda a llegir el mapa i trobar les referències amb el territori a l'actualitat. Anys més tard, el 1859 es va aprofitar aquest document per afegir unes explicacions molt detallades sobre noves obres de canalització que s'havien efectuat davant la necessitat d'obtenir més cabal d'aigua. Molt probablement l'augment de cabal era necessari per les modificacions que va fer als jardins l'arquitecte Elies Rogent cap a 1851 al construir el Canal Romàntic i l'Illa de l'Amor.

Si fem un breu recorregut des del portell de Valldaura, la part més alta (lletra A del plànol) i descendim pel camí veurem que coincidirà en gran manera amb el torrent. Gràcies a la llegenda del plànol sabem que la "fuentecilla de la Marquesa" (lletra I) és avui la font de la Marquesa situada per sota de la desapareguda torre de can Massó a la part alta del camí. A poca distància situa les

Presa a la llera del torrent de Fondenills

mines del marquès de Llupià construïdes el 1806 i d'altres "fabricadas en los siglos pasados". La boca d'aquestes antigues mines la situa on avui hi ha una presa que el camí aprofita per canviar de vessant. La presa (lletra L) encara existeix amb restes del mecanisme de ferro que controlava el pas de l'aigua. Va ser construïda el 1859 tal com descriu l'afegit escrit al plànol: "En 1859 viendo que las aguas de la mina no eran suficientes para el riego de los jardines, se sintio la necesidad de construir una presa dentro del torrente en el punto bb y siendo la cañeria existente demasado pequeña para recibir las muchas aguas pluviales se construyó una nueva cañeria desde el punto aa hasta bb en la que se dejaron tubos llamados vulgarment fio-lats para poder limpiar dicha cañeria..." Aquesta conducció transportava l'aigua fins l'estany actual que està més proper a la casa (lletra G).

Les mines més antigues amb les construïdes el 1806 conduïen l'aigua fins a la part més alta de l'actual parc en un recorregut de més de 600 m. A tocar de la

xarxa que tanca el parc, a la part més alta, hi ha encara la caseta i la bassa (lletra aa) que recollia i recull l'aigua d'aquestes mines per continuar fins una bassa (lletra F) que podria estar situada on hi ha l'estany del Pavelló Neoclàssic construït posteriorment. A partir d'aquest punt l'aigua es repartirà ramificada pels diversos espais, estanys i fonts dels jardins.

Tomem al present i veiem que l'aigua de les antigues mines continua avui arribant a la caseta i a la bassa. Una de les entrades d'aigua a la caseta prové de la conducció que segueix el torrent de Fondenills i que passa per l'aqüeducte redescobert la passada primavera. Una mirada detallada al plànol ens demostra com un petit torrent transversal al de Fondenills va ser el motiu de la construcció de l'obra. Era l'únic obstacle que impedia la continuïtat de la conducció i un aqüeducte era la solució. Més de 200 anys després la conducció continua aportant aigua al parc de forma natural. Certament és un cabdal minso i només testimonial d'aquella obra de la època de la Il·lustració que avui és el jardí més antic de Barcelona. L'aqüeducte de la mina de la Marquesa descobert així ho testifica.

REFERÈNCIES GPS

- Palau Desvalls
41.439203, 2.146557
- Portell de Valldaura (lletra A)
41.447392, 2.135592
- Font de la Marquesa (lletra I)
41.445887 2.138789
- Presa del torrent (lletra L)
41.444369, 2.140611
- Aqüeducte
41.443316, 2.142041
- Caseta i Bassa recollidora (lletra aa)
41.441517 2.144860
- Estany palau Neoclàssic (lletra F)
41.440853, 2.144728
- Estany palau Desvalls (lletra G)
41.439799 2.146315